

AIŠKINAMASIS RAŠTAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS PRIDĖTINĖS VERTĖS MOKESČIO
ĮSTATYMO NR. IX-751 19 STRAIPSNIO PAKEITIMO
ĮSTATYMO PROJEKTO

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai:

Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo Nr. IX-751 19 straipsnio pakeitimo įstatymo projektu (toliau – Įstatymo projektas) siūloma nustatyti lengvatinį 5 procentų pridėtinės vertės mokesčio (toliau – PVM) tarifą Lietuvos Respublikos teritorijoje parduodamiems šviežiams vaisiams, daržovėms ir uogoms kaip sveikatai palankią ir ekonomiškai pagrįstą priemonę.

Pastebėtina, kad 2022 metais Lietuvos vyrų sveiko gyvenimo trukmė buvo 58,2 metų, moterų – 62,3 metų. Palyginimui, ES šalyse šie rodikliai yra atitinkamai beveik 62 metai vyrams ir 64 metai moterims. Tarp Europos Sąjungos šalių 2022 metų reitinge, kalbant apie sveiko gyvenimo trukmę, Lietuva užėmė 25 vietą. Šie skirtumai rodo, kad Lietuvoje būtina skirti daugiau dėmesio sveikatos stiprinimui ir ligų prevencijai, siekiant pagerinti gyventojų gyvenimo kokybę ir pailginti sveiko gyvenimo trukmę. Akivaizdu, kad vien sveikatos politikos priemonių nepakaks, todėl būtina ieškoti žmonių įpročius ir elgesį keičiančių instrumentų.

Diskusija dėl lengvatinio PVM tarifo šviežiams vaisiams, daržovėms ir uogoms Lietuvoje prasidėjo 2024 m., Seimui po pateikimo pritarus buvusio Seimo nario Dainiaus Kepenio įstatymo projektui, kuris vėliau nebuvo svarstomas.

Politinę diskusiją verta papildyti moksliniais argumentais, paremtais kaimyninės Latvijos patirtimi. 2018 m. sausio 1 d. Latvija sumažino PVM šviežiams vaisiams ir daržovėms nuo 21% iki 5%, siekdama skatinti jų vartojimą ir mažinti šešėlinę ekonomiką šiame sektoriuje. Latvijos Žemės ūkio ministerija pranešė apie teigiamus pokyčius: 2018 m. prekyba vaisiais ir daržovėmis padidėjo 9%, o pajamos iš šios prekybos išaugo beveik 13 mln. eurų. Taip pat pastebėtas vietinių vaisių supirkimo padidėjimas 15%.

Mokslininkų komanda iš trijų Baltijos šalių (*Latvijos gyvybės mokslų ir technologijų universiteto Ekonomikos ir socialinės plėtros fakultetas, Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas ir Estijos gyvybės mokslų universiteto Ekonomikos ir socialinių mokslų institutas*) 2019 metais žurnale "Agraarteadus" (Journal of Agricultural Science) paskelbė tyrimą, analizuojantį Latvijos PVM mažinimo poveikį vaisių ir daržovių kainoms. Jame lygintos Latvija, Lietuva ir Estija, siekiant įvertinti, kaip PVM lengvata veikė vartotojų kainas, konkurenciją ir šešėlinę ekonomiką.

Latvijos PVM sumažinimas šviežiams vaisiams ir daržovėms nebuvo visiškai perduotas vartotojų kainoms. Iš viso galimo PVM mažinimo poveikio 88% buvo atspindėta mažesnėse kainose, o likusi dalis galėjo būti pasilikta tiekimo grandinėje (prekybininkų ar tiekėjų). Tai rodo, kad didžioji dalis PVM mažinimo buvo perduota vartotojams, tačiau ne visa – kai kurios kainos sumažėjo mažiau nei teoriškai galėjo. Vidutiniškai kainos sumažėjo apie 3–8%, nors teoriškai jos galėjo sumažėti daugiau nei 10%, jei visa PVM mažinimo nauda būtų perkelta pirkėjams. Tyrimas rodo, kad dalis PVM sumažinimo naudos galėjo likti prekybininkų rankose dėl rinkos struktūros ir kainodaros strategijų. Todėl PVM mažinimas Lietuvoje negali būti vienintele vaisių ir daržovių skatinimo priemone, tačiau ji yra reikšminga ir be jos gali iš viso nieko nepavykti.

Lengvata turėjo didesnę poveikį sezono metu, kai vietiniai produktai buvo pigesni, tačiau mažesnę žiemą, kai dominuoja importas. Valstybės pajamos iš PVM sumažėjo, tačiau šešėlinės rinkos sumažėjimas iš dalies kompensavo praradimus. Latvijos Žemės ūkio ministerijos duomenimis, sumažinus PVM tarifą šviežiams vaisiams ir daržovėms nuo 22% iki 5%, 2019 metais biudžeto pajamos sumažėjo 2,2 mln. eurų. Tačiau Finansų ministerija pateikė kitokią analizę, teigdama, kad dėl šios lengvatos biudžetas neteko 3,5 mln. eurų. Šie skirtumai kyla dėl skirtingų duomenų interpretacijų ir analizės metodų. Tačiau šie skaičiai yra gerokai mažesni nei dramatiškos Lietuvos Finansų ministerijos išvados, pateiktos pernai vertinant Dainiaus Kepenio projektą (buvo kalbama apie šimtais milijonų mažesnę biudžetą), kas atrodo ne visai tikslu net ir įvertinus šalių dydžių

skirtumus ir pastarųjų laikų infliaciją. Latvijos vyriausybė 2024 m. gruodį nusprendė pratęsti lengvatinį 12% PVM tarifą šviežiams vaisiams ir daržovėms. Finansų ministerijos skaičiavimais, dėl šios lengvatos valstybės biudžetas 2025 m. neteks apie 17,1 mln. eurų pajamų, o 2026 m. – apie 19,1 mln. eurų.

2022 m. Lenkija įdiegė 0 % PVM tarifą tam tikriems maisto produktams, įskaitant vaisius ir daržoves, siekdama sumažinti infliaciją ir padėti gyventojams susidoroti su aukštesnėmis kainomis. Tai padėjo sumažinti prekių kainas ir prisidėjo prie aukštesnio maisto prieinamumo, o taip pat padidėjo vietos žemės ūkio produkcijos paklausa.

Prancūzija taiko sumažintą 5,5 % PVM tarifą vaisiams ir daržovėms.

Vokietija laikinai sumažino PVM maisto produktams nuo 19 % iki 7 %, kaip pagalbą kovai su infliacija ir ekonominėmis krizėmis. Tai ne tik sumažino kainas, bet ir skatino vartojimą, kas buvo naudinga tiek vartotojams, tiek ūkininkams.

Remiantis Latvijos, Lenkijos, Prancūzijos ir Vokietijos patirtimi, lengvatinis PVM tarifas vaisiams ir daržovėms gali prisidėti prie sveikesnės mitybos skatinimo, vietos žemės ūkio plėtros ir šešėlinės rinkos mažinimo. Nors tai sukelia tam tikrą biudžeto pajamų sumažėjimą, tačiau kitų šalių duomenys rodo, kad ši priemonė gali turėti ilgalaikę ekonominę ir visuomeninę naudą, todėl siekiant sumažinti vaisių, daržovių ir uogų produktų kainą, paskatinti jų vartojimą, šiuo Įstatymo projektu siūloma nustatyti 5 proc. lengvatinį PVM tarifą šiems produktams.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai:

Įstatymo projekto iniciatorius ir rengėjas – Lietuvos Respublikos Seimo narys Tomas Tomilinas.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai:

Šiuo metu Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo Nr. IX-751 19 straipsnyje lengvatinis 5 procentų PVM tarifas Lietuvos Respublikos teritorijoje parduodamiems šviežiams vaisiams, daržovėms ir uogoms nenustatytas.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama:

Įstatymo projektu siūloma papildyti Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 19 straipsnio 4 dalį 4 punktu, nustatant lengvatinį 5 proc. PVM tarifą Lietuvos Respublikos teritorijoje parduodamiems šviežiams vaisiams, daržovėms ir uogoms.

Sveikesnio maisto prieinamumo gerinimas per sumažintą PVM gali sukurti naudos visais lygiais – nuo individualios sveikatos iki ekonominės gerovės ir socialinės lygybės. Tai yra strateginis žingsnis, kuris gali padėti įgyvendinti ilgalaikės sveikos mitybos ir gerovės tikslus visose visuomenės grupėse. Labiau prieinami ir pigesni vaisiai bei daržovės gali padėti mažinti su netinkama mityba susijusias ligas, tokias kaip širdies ir kraujagyslių ligos, diabetas, nutukimas ir kai kurios vėžio rūšys.

Mokslo požiūris į sveiką mitybą per pastaruosius dešimtmečius gerokai keitėsi. Nauji tyrimai nuolat papildo mūsų supratimą apie tai, kokie maisto produktai ir mitybos įpročiai yra naudingi ar žalingi sveikatai. Anksčiau buvo akcentuojama, kad baltymai turi būti iš gyvūninių produktų. Dabar tyrimai rodo, kad augalinė mityba (ar bent jau didesnė augalinių produktų dalis) gali sumažinti daugelio ligų riziką. Tyrimai rodo, kad daržovės teikia daug naudos: vitaminai ir mineralai – aprūpina organizmą svarbiais mikroelementais, tokiais kaip vitaminas C, kalis, magnis ir kt., antioksidantai – padeda kovoti su oksidaciniu stresu ir gali sumažinti lėtinių ligų, pvz., vėžio ar širdies ligų, riziką, skaidulos – gerina virškinimą, palaiko sveiką žarnyno mikrobiotą ir gali padėti reguliuoti svorį. Mažas kalorijų kiekis – padeda išlaikyti sveiką kūno svorį. Pasaulio sveikatos organizacija ir daugelis kitų sveikatos institucijų rekomenduoja kasdien valgyti bent 400 g daržovių (ir vaisių). Svarbu valgyti kuo įvairesnes daržoves ir, jei įmanoma, rinktis kuo mažiau perdirbtas. Sumažinus

PVM šviežiems vaisiams ir daržovėms, galima padėti sumažinti socialinę atskirtį, nes tai tiesiogiai paveiktų mažas ir vidutines pajamas gaunančius asmenis, kurie dažnai susiduria su maisto kainų iššūkiais. Sveikesnio maisto prieinamumas skatintų mažinti maisto nepriteklių ir padėtų kovoti su mitybos sutrikimais, kurie dažnai būna susiję su netinkamu ir brangiu maistu. Tai gali paskatinti didesnę socialinę teisingumą, nes mažinant PVM, viešajam sektoriui būtų lengviau užtikrinti, kad visi gyventojai galėtų pasinaudoti sveikais ir pigesniais maisto produktais.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta:

Nors sumažintas PVM gali trumpuoju laikotarpiu sukelti tam tikrų biudžeto išlaidų, ilginiui sveikesnis gyvenimo būdas gali sumažinti medicinos išlaidas, susijusias su lėtinėmis ligomis, kurios kyla dėl prastos mitybos. Tai gali būti naudinga valstybės biudžetui, nes mažesnės sveikatos priežiūros išlaidos gali atnešti didesnę naudą bendram ekonomikos augimui.

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai:

Priėmus Įstatymo projektą, tiesioginio poveikio kriminogeninei situacijai ir korupcijai nenumatoma.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai:

Įstatymas turės teigiamą įtaką verslo sąlygoms ir jo plėtrai, pigesnės daržovės, vaisiai ir uogos sudarys palankias sąlygas verslui didinti šių produktų pardavimo apimtį.

8. Ar įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams:

Įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams. Įstatymas tiesiogiai įgyvendins Lietuvos Respublikos Seimo 2024 m. gruodžio 12 d. nutarimu Nr. XV-54 patvirtintos Devynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos 229 punktą „Skatinsime sveikatai palankaus maisto vartojimo kultūrą, užtikrinsime tinkamą Lietuvos gyventojų informavimą sveikatingumo, sveikatai palankios mitybos klausimais, sumažinsime PVM šviežioms daržovėms ir vaisiams“.

9. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios:

Priėmus Įstatymo projektą, galiojančių teisės aktų keisti nereikės.

10. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka:

Įstatymo projektas parengtas laikantis Valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

11. Ar įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus:

Įstatymo projektas neprieštarauja Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos bei Europos Sąjungos dokumentų nuostatomis.

12. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti:

Įstatymo projektui įgyvendinti naujų įgyvendinamųjų teisės aktų priimti nereikės.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais):

Įstatymo projekto įgyvendinimo biudžeto lėšų netekimus įvertins Vyriausybė arba jos įgaliota institucija iki šio įstatymo įsigaliojimo.

14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados:

Rengiant įstatymo projektą, specialistų vertinimų ir išvadų neprašyta.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis:

„Lengvatinis PVM tarifas“; „vaisiai“; „daržovės“; „uogos“;

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai:

Nėra.

Teikia
Seimo nariai